

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Teze

Diplomová práce

**Kultura v rozvoji lokality
(Velikonoce na Švihovsku; případová studie)**

Jan SLÁMA

© 2017 ČZU v Praze

Souhrn

Cílem této diplomové práce je zjistit, zda a jaký význam mají velikonoční tradice (zvyky a obyčeje) na Švihovsku v životě lokálního společenství a v rozvoji lokality Švihovsko. V teoretické opoře byla prostudována odborná literatura, která se zaměřovala zejména na kulturu a na endogenní pojetí regionálního rozvoje. Důležité byly rovněž teorie regionálního rozvoje, kde se jako nejvhodnější pro zkoumanou problematiku jeví přístup institucionální. Teoretickou část a empirickou část propojuje sekundární a komparativní analýza dat. Nejprve se zabývá vymezením zájmové lokality podle příslušných struktur, uspořádání a řízení. Následně je Švihovsko kartograficky vizualizováno a rozčleněno na vnitřní a vnější zónu. Ve slavení Velikonoc nebyly mezi zónami zjištěny zásadní rozdíly. Odlišnosti jsou u řehtání, které má různě organizovaný průběh. Různé je názvosloví jednotlivých prvků Velikonoc. V empirické části, v souladu s naplněním cíle práce, bylo nezbytné uskutečnit polostandardizované rozhovory. Získaná data byla seříděna, vyhodnocena a komparována. Byli identifikováni aktéři, kteří jsou spolu s občanskou angažovaností zásadním činitelem při uskutečňování velikonočních tradic. Lokální kulturní tradice plní významnou sociální funkci, tvoří platformu pro komunikaci, jejich zachování umožňuje obstát v globální konkurenci. Na Švihovsku přispívají k rozvoji sídelních lokalit, přidávají na jejich atraktivitě a podílejí se tak na zvyšování kvality života obyvatel. Svěbytnost lokality je nezbytným předpokladem k naplnění hlavních principů regionální politiky, mezi něž patří princip subsidiarity a partnerství.

Klíčová slova: region, rozvoj, lokální/regionální rozvoj, kultura, nehmotný kulturní potenciál, lokální kultura, lokalita, venkov, Velikonoce, tradice

Cíl práce a metodika

Hlavním cílem této diplomové práce je zjistit, zda a jaký význam mají velikonoční tradice (zvyky a obyčeje) na Švihovsku v životě lokálního společenství a v rozvoji lokality Švihovsko. Téma diplomové práce je zpracováno pomocí kombinace kvantitativního a kvalitativního přístupu v teoretické části a v empirickém výzkumu ve zvolené lokalitě. Zpracování teoretické části této práce, je tedy vedeno pomocí techniky studia dokumentů (odborné literatury, odborných článků, periodik apod.). Pro navazující, vlastní empirickou část práce, a tedy nejprve pro sekundární a komparativní analýzu dat, bylo použito především dat sekundárních tj. dat, získaných z relevantních zdrojů, konkrétně z národopisného archivu, kronik, soudobých informací, které obsahují internetové stránky a tisk, jsou doplněné vlastní

fotodokumentací autora, jeho publikovaným článkem a výzkumem obyčejové tradice, na kterém se autor podílel. Představení místních Velikonočních zvyků má své opodstatnění pro vytvoření uceleného pohledu rámce na zkoumanou problematiku. Primární data pro vlastní empirické šetření byla získána pomocí semistandardizovaných rozhovorů s obyvateli vymezené vnitřní a vnější zóny Švihovska. Data získaná pomocí rozhovorů budou vyhodnoceny, komparovány a interpretovány. Cílem empirické části je zjistit, jaký význam mají velikonoční svátky pro obyvatele vymezeného území, zda a jaké existují odlišnosti v průběhu a slavení velikonočních svátků v rámci vymezeného území. Zájmové území bylo vymezeno pomocí metody kartografické vizualizace, dle zvolených kritérií (hledisek). Způsob respektuje v maximální možné míře současné administrativní členění území, vymezuje jej podle příslušných struktur uspořádání a řízení, ohraničení tvoří podklad pro identifikaci zájmové lokality, v níž bude sledován zvolený jev, a to slavení Velikonoc (jako z jedné z „žitých“ tradic) v lokalitě Švihovsko.

Závěry a diskuse

Různé sféry či struktury institucí a organizací zviditelňují region ve smyslu prostorové jednotky. Zdrojem společenského rozvoje je kultura, jejíž součástí jsou tradice. Velikonoce jsou mediálně přítomné, hranice regionu jsou překračovány a posouvány internetem. Region jako kulturní skutečnost je založen i na symbolech. Symboly dávají určitý pocit sebejistoty (podněty). Udržování tradic a jejich předávání budoucím generacím představuje určitý potenciál pro ekonomický rozvoj dané lokality. Velikonoční tradice jsou vnímány různě, v různých věkových údobích života lidí, přičemž pro jednotlivce mohou mít odlišné hodnoty a přínosy. Vlastním pozorováním bylo zjištěno, že byt' mnohé projevy Velikonoc ztratily svůj význam, existují jako symboly velikonočního času. Velikonoční tradice, některé zvyky a obyčejy nebývají v dnešní době percipovány jako závazné, dostává se jim spíše zábavného významu, což vede obvykle k jejich zjednodušení či ke změně formy i obsahu. Společenský život lokálního obyvatelstva je ovlivňován tradicemi. Ustálené tradice tvoří „kulturu dané společnosti (lokality)“ a vytvářejí neformální instituce (chodit řehtat), zatímco formální instituce (Velikonoce ve školním vzdělávacím systému) mají zákonnou podobu. Aktivní podíl veřejnosti, znalosti regionálních a lokálních identit vytvářejí předpoklady pro regionální plánování a rozvoj. Empirický výzkum identifikoval lokální aktéry.

Město Švihov podporuje akce pořádané pro veřejnost povzbuzením místních iniciativ a komunitního života, prostřednictvím dotací spolkům. Město Měčín pořádá akce k Velikonocům převážně ve své gesci prostřednictvím kulturní komise města Měčín nebo

knihovny. V obou vymezených zónách (vnitřní i vnější) pořádají o Velikonocích spolky rozličné akce společenského rázu. Mezi faktory, jež významně ovlivňují kulturní vývoj v dané lokalitě, náleží demografický vývoj, kulturní zázemí, činnost místních spolků a organizací, aktivita obyvatel a míra religiozity. Velikonoce provázejí školní akce, respektive činnosti, které napomáhají k výchově mladé generace a rozvíjí kreativitu. Školní rok se nekryje s rokem liturgickým, proto jsou některé akce (tradice) konané v určitý den, uskutečňovány a připomínány v jiný všední den, v tomto období jde o symbol či přiblížení tradice. Mezigenerační předávání tradic je klíčovým faktorem, zabraňuje jejich úpadku. Doporučením by bylo zaznamenání současného stavu velikonočních tradic v místní kronice či v regionálním tisku, tato záležitost je často opomíjena. Mezi aktéry patří i děti, konají dřevěné zvonění (řehtání), které představuje identitu obecné povahy, určitý vzorec očekávání. Švihov, kde se neřehtá, je spíše výjimkou. Děti poznávají sídelní lokalitu a její obyvatele prostřednictvím stále živého zvyku. Mezi sebou mají vazby a navazují kontakty, vnímají svůj životní prostor. Křížky jakožto artefakty propojují hmotnou a nehmotnou složku kultury. Lze vysledovat určitý kulturní posun. Na starších fotografiích jsou při řehtání přítomni pouze hoši, současné dokládají i přítomnost dívek. Správa švihovského vodního hradu využívá k velikonočním akcím kulturněhistorický potenciál národní kulturní památky. Římskokatolická farnost v období Velikonoc koná řadu náboženských obřadů, ve vymezeném území Švihovska má počtem sídelních lokalit největší zastoupení.

Tradice ovlivňují různé společenské trendy. Příkladem může být rovnoprávnost mužů a žen. Mnohde chodí řehtat jen hoši. Genderová rovnost může mít vliv i na přejímání cizích zvyků (novodobá tradice hledání vajíček a sladkostí). Vnášení nových prvků do lokality umožňují sdělovací prostředky, přináší je i migrace obyvatel, kdy lidé udržují svoje zažité zvyky a tradice. Velikonoce vzbuzují pozornost nestálým datem, tato proměnlivost Velikonoc do jisté míry narušuje organizovanost současné společnosti. Lidé vnímají organizaci roku, srovnávají Velikonoce a Vánoce. Různý rozměr má volno, naplnění volného času je využíváno k různým činnostem. Svátky oddělují různost všedního a svátečního času. Pomlázka, jakožto šlehání proutky, se na Švihovsku odbývá ojedinele. Dochází ke splývání či skládání náboženských a kulturních prvků různých náboženských tradic v jeden celek, prolínají se staré jevy, nové prvky (synkretismus). Ať už se jedná o jakékoli pojetí Velikonoc, vždy jsou spojené s vítáním jara. Velikonoční zvyky přetrvávají i v současné společnosti, vyprofilovaly se spíše v zábavný ráz. O Velikonocích se lidé navštěvují, v důsledku toho je v tomto období zvýšený cestovní ruch. Povědomí o tom, že na Velikonoce má být rodina pohromadě, je velmi silné, udržují se širší rodinné vazby, dobré jídlo je pak přirozenou

součástí oslav. Na velikonoční stravu má vliv marketing, z těchto svátků ekonomika těží. Malá příležitost forem styku mezi lidmi podněcuje i k obnově starých zvyků či tradic. Zázemí k tomu vytváří vnímaná lokální osobitost, formy způsobu života a kultury. Současnou ekonomiku ovlivňuje globalizace. Pro lokální rozvoj představuje globalizovaná společnost určité hrozby. Reakcí na globální trendy je tendence, že si lidé začínají vážit místních tradic. Tradice a zvyky, totožně kultura vůbec, mají kromě své vnitřní hodnoty ještě hodnotu ekonomickou, která z nich vytváří předmět tržních sil. Velikonoční svátky, jakožto institucionální příčiny, mohou vyvolávat výkyvy ve spotřebě. Kulturní oživení (identita, ustálená místní kultura) lokality napomáhá ekonomickému rozvoji. V tomto ohledu hraje důležitou roli občanská angažovanost, lidé žijí více spolu, než pouze přežívají vedle sebe.

Ačkoli se různé velikonoční tradice v drobnostech liší kraj od kraje, a někdy vesnici od vesnice, v zásadě se praktikují na Švihovsku všude stejně. Dochází ke kulturnímu posunu, dříve byly jiné životní potřeby. Tradice, jakožto součást kultury, přispívají na Švihovsku ku prospěchu vlastního společného prostoru k žití. Mezi studovanou vnitřní a vnější zónou Švihovska nejsou ve vnímání a slavení velikonočních tradic zásadní rozdíly, v zásadě jsou stejné, vyskytují se zvláštnosti v čase a místě. Na základě výše zmíněných zjištění je možné konstatovat, že velikonoční tradice, jakožto součást kultury, přispívají k rozvoji příslušné sídelní lokality, přidávají k její atraktivitě a podílejí se tak na zvyšování kvality života obyvatel. Zachování lokálních kulturních tradic umožňuje obstát v globální konkurenci. Svěbytnost lokality je nezbytným předpokladem k naplnění hlavních principů regionální politiky, mezi něž patří princip subsidiarity a partnerství. Zásadním činitelem při uskutečňování velikonočních tradic je občanská angažovanost, propojená se vzájemnou spoluprací jednotlivých aktérů.

Literatura

- BINEK, Jan, kolektiv: *Synergie ve venkovském prostoru Aktéři a nástroje rozvoje venkova*. 1. vydání, Brno: GaREP Publishing, 2009. 96 s.
- BLAŽEK, Jiří, UHLÍŘ, David. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 2002. 212 s.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 4. vydání, Praha: Karolinum, 2011. 372 s.
- FROLCOVÁ, Věra. *Velikonoce v české lidové kultuře*. 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 2001. 280 s.
- GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 2. vydání, Praha: SLON, 2003. 200 s.
- HEŘMANOVÁ, Eva. Lokální kultura - hmotná a nehmotná. In.: *Lokální a regionální kultura v České republice*. 1. vydání, Praha: ASPI, 2008. 200 s.
- SLÁMA, Jan, KULHÁNEK, Pavel. Lhovice Zajímavosti a obrázky z historie obce. 1. vydání, Švihov. MÚ Švihov, 2001. 64 s.
- WOKOUN, René. Regionální politika v Evropské unii a v České republice. In.: *Regionální rozvoj (Východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde Praha, 2008. 475 s.